

Галина Фещенко

ЦИРКУЛЯРНИЙ ЛИСТ № 1 ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО БЮРО З ПЕРЕПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТИ

Вступна стаття

Початок 20-х років ХХ століття – це переломний період у долі України та всього українського народу. Зі зміною системи влади відбувалися перетворення в системі освіти. Нові часи вимагали нового вчителя. Тому особлива увага приділялася перепідготовці вчителів старої формації, як «горнилу», де «вчитель мав не перепідготуватись, а переродитись, перетопивши й міцно злутувавши в одну суцільну, однородну масу старе й нове знання, старий і новий педагогічний катехиз» [Федорівський К. Перепідготовка / К. Федорівський // Радянська освіта. – 1924. – № 7. – С. 77–78]. Спочатку ця справа набула стихійного характеру. В окремих губерніях організовувалися курси перепідготовки вчителів без належних програм, методичних рекомендацій.

Керівні органи освіти докладали чимало зусиль аби процес перепідготовки вчителя набрав організованого характеру. З цією метою у 1924 році було створено Всеукраїнське Центральне бюро з перепідготовки працівників освіти, губернські та окружні бюро, інші спеціальні заклади, які займалися проблемами перепідготовки та підготовки вчителів.

У Центральному бюро для роботи курсів розроблялися програми, плани, методичні рекомендації тощо. Особлива увага у змісті перепідготовки вчителів надавалася краєзнавчому аспекту, зокрема, вивченню історії, культури, географії рідного краю та методиці його запровадження в навчально-виховний процес школи.

Мета перепідготовки полягала в тому, щоб вчитель міг ознайомитися з останніми досягненнями педагогічної думки, педагогічної творчості як вітчизняної так і зарубіжної, засвоїти основні принципи освітньої політики та трудового виховання, ознайомитися з новими методами, планами, програмами.

Керівними органами були визначені такі форми проведення перепідготовки вчителів:

– окружні та губернські педагогічні курси під час літніх канікул;

– «самокурси».

На окружні та губернські курси відправлялися кращі вчителі, які прослухавши певний курс, повернувшись на місця здійснювали перепідготовку своїх колег в селі та районі [Федорівський К. Перепідготовка / К. Федорівський // Радянська освіта. – 1924. –

№ 7. – С. 77–78].

Самокурси проходили за таким планом: учитель у визначений термін опрацьовував програму та літературу, після чого проводилася перевірка засвоєного матеріалу. При окрвиконкомах були створенні відділи інструкторів освіти. В обов'язки інструкторів входило керівництво самокурсами, організація районних курсів, конференцій, з'їздів; читання лекцій, доповідей, рефератів; відпрацювання практичних методів навчання та робота за встановленим планом; пошук кращих педагогів округи та проведення за їхньою участю районних курсів та самокурсів.

Підведення підсумків та перевірка засвоєних знань вчителями здійснювалася інструкторами народної освіти у процесі роботи впродовж тривалого часу [Федорівський К. Перепідготовка / К. Федорівський // Радянська освіта. 1924. – № 7. – С. 77–78].

Програма літніх курсів перепідготовки включала два цикли: педагогічний і політичний, тобто вивчалися як педагогічні так і політичні дисципліни.

Найбільше часу на курсах було приділено педагогічним дисциплінам: природознавству, техніці (агрономічній та індустріальній), краєзнавству і методиці викладання в початковій школі. Ґрунтовно вивчалися такі додаткові теми: виробниче навчання в школі, методика проведення екскурсій, дитячий рух, педагогіка перехідного періоду, охорона дитинства.

Політичний цикл був обмежений двома темами: ленінізм та суспільна робота вчителя в школі і в селі [Равич-Щербо Е. Три года (Повышение квалификации работников просвещения) / Е. Равич-Щербо // Путь просвещения. – 1925. – № 5–6. – С. 13–18].

Центральним бюро з перепідготовки працівників освіти були видані циркулярні листи, які містили основні положення та вказівки. Особливої уваги у листах було надано краєзнавчій роботі та підготовці до неї вчителя.

Нижче подаємо «Циркулярное письмо Всеукраинского Центрального Бюро по переподготовке работников просвещения. Письмо № 1» за тогочасним правописом із збереженням усіх лексичних, фразеологічних і характерних морфологічних особливостей. Віднайдений архівний документ, на нашу думку, при-

верне увагу дослідників в галузі історії педагогіки, методистів, краєзнавців та усіх тих, кого хвилюють проблеми розвитку вітчизняної освіти.

**Циркулярное письмо
Всеукраинского Центрального Бюро
по переподготовке работников просвещения
Письмо № 1 23.IV. 1924 г.**

**Всем Губбюро по переподготовке
Уважаемые товарищи**

1. Как задачи, так и содержание переподготовки работников просвещения определяются переживаемым нами период. Последний характеризуется в первую очередь новой экономической политикой, основной задачей которой является установление смычки города с деревней и поднятия хозяйства Республики. Необходимо, по выражению тов. Ленина отвлекать крестьян от союза с буржуазией и привлечь к союзу с пролетариатом. Задача подобного рода в значительной степени ложится на учителя, но препятствием к осуществлению указанной цели служит, помимо других препятствий, и неподготовленность учителя. Переподготовка должна стремиться к уничтожению этого препятствия.

2. Переподготовка поэтому должна совершаться по двум линиям:

а) приближения учителя к коммунистической партии и б) приближения его к окружающей производственной жизни. Кроме того, учитель должен переоценить всю свою прошлую работу с новых точек зрения, оформленных и закрепленных во время переподготовки и полученные знания и навыки уметь использовать на практике, как в школе, так и в работе с населением со своими товарищами-учителями.

3. Для достижения этого, в основу переподготовки должно быть положено изучение окружающего производства. Только такая постановка вопроса отвечает требованию момента, только так поставленная курсовая, кружковая и прочего вида работа даст ответ на вопрос о взаимоотношениях города и деревни.

4. Везде, где возможно, изучается фабрично-заводское производство; где оно развито мало, центр тяжести переносится на сельское хозяйство или кустарное производство, но даже и в последнем случае знакомство с фабрикой, заводом ни в коем случае не выкидывается.

5. Первый шаг к изучению производства – серьезное обследование его. Во время обследования необходимо ознакомиться также с работой фабрично-заводского комитета, месткома, культурно-просветительными организациями, женотделом, комсомолом, ячейкой, юными ленинцами и т.д., их работой и ролью. Получить сведения о прошлом предприятия и т.д.

6. Это обследования должно научить

учителя не только тому, как подходить к изучению производства, что и как можно взять для работы в школе, но и тому, что такое производство само по себе.

7. На основании материалов, полученных при обследовании фабрично заводского предприятия, изучаются с точки зрения техники и общественно трудовых отношений, примерно затрагиваются следующие вопросы: а) сырье, б) энергия и топливо, в) оборудование, г) рабочая сила и ее квалификация, д) продукция, е) массовое производство, ж) организация предприятия, з) транспорт и его роль по отношению к данному предприятию.

8. Материалы обследования сельскохозяйственного и кустарного производства могут послужить к изучению таких вопросов: а) основы сельско-хозяйственного производства, б) производственное краеведение, в) эволюционное учение, г) аграрная политика в связи с агрономией и естествознанием, д) физика, химия, математика и проч. на основе изучения данного промысла и т.д.

9. Как общественно-политические, так и педагогические дисциплины не должны стоять особняком, но должны быть целиком подчинены указанному выше единству содержания и цели.

А. Педагогический цикл

10. Здесь, как и в остальных сторонах переподготовки, большую роль играет обследование: фабрики, завода, сельского хозяйства, кустарных промыслов, детучреждений, организаций Комсомола, юных ленинцев и проч.

11. На основе данных обследования развертываются вопросы физкультуры. Ее программа – те же комплексы: хата, двор, улица, фабрично-заводское предприятие, кустарь, школа и т.д.

12. На основе данных обследования выявляются различия круга представлений, интересов, навыков, оценок и т.д. детей, принадлежащих к различным классам общества, выявляется несостоятельность так называемой теории о «среднем» ребенке.

13. В связи с общей установкой переподготовки выявляются: а) цели школы, б) роль и задачи учителя, в) изучаются педагогические высказывания Маркса, Энгельса, Ленина.

14. Подвергаются с марксистской точки зрения пересмотру, изучению, переоценке педагогические течения последних лет: Дьюи, Лай, Монтессори, Блонский, Шацкий, Попова, Гансберг, Кершенштейнер, Пархгерст, Шарельман, Калашников, Музыченко и др. (см. объяснительную записку уже разосланную к циклу «Современные педагогические течения» на районных курсах).

15. Подвергается критическому анализу

опыт работы предыдущего года с точки зрения соответствия его требованиям, предъявляемым переживаемым моментам.

16. Выявляются содержание и методы работы с взрослым населением, с учительством.

17. Изучаются основные принципы новых программ (УССР и РСФСР), методы работы. Комплексная система, Дальтон-План и т.д. (см. объяснительную записку к циклу, уже разосланному, «Методы образовательной работы» для райкурсов).

18. Особое внимание обращается на вопросы организации детской жизни: а) политвоспитание, б) коллективизм, в) трудовое воспитание и организация труда в детучреждениях, г) организация педагогического коллектива, д) плановая работа и учет, е) формы связи с внешней природой (в городе, на селе; цель и задачи связи), ж) детская самоорганизация (детдвижение, комсомол) и роль в ней педагога, з) социальная гигиена и половое воспитание, и) физическое воспитание.

19. Для дошкольников (в соответствующих секциях курсов, кружках и т.д.) кроме того необходимо положить ряд дисциплин, способствующих: а) практической, в свете марксизма, оценке педагогической работы, б) установке правильного подхода к ребенку, как существу био-социальному.

20. Работники социально-правовой охраны детства должны проработать секционнно: вопросы беспризорности, социальные корни беспризорности, организация работы в учреждениях социально-правовой охраны и других.

21. Во главу угла работы курсов, кружков и проч. должен быть положен курс практики детучреждений, основанный на анализе практической работы курсантов.

22. Секция работников профобра руководствуются особой инструкцией (см. кроме того ст. т. Мандрыки в «Путь просвещения» № 4 за 1922 год).

23. Проработка педагогического в общем рассчитывается на 1 год. Летняя работа кружков, курсов и прочих учреждений по переподготовке являются одним из звеньев годовой работы.

24. Материал прорабатывается и подбирается так, что им пользуются товарищи в своей практической работе в текущем же учебном году и в частности именно в той группе, в которой работает учитель.

Б. Общественно-политический цикл

25. Школа нашего времени должна быть в первую очередь школой обществоведческой. Обществоведение в школе – не только образовательная дисциплина, но фактор определяющий задачи и содержание всей трудовой, образовательно-воспитательной деятельности школы.

26. Каждый год пребывания в школе должен рассматриваться, как этап подготовки, движение к участию в коммунистическом строительстве или даже участия в нем.

27. Каким образом работа в школе должна совершаться так, чтобы в центре внимания стояли вопросы практического строительства и нащупывание форм участия детей в этом строительстве.

28. Общественно-политическая сторона переподготовки также исходит из общего всей подготовки основного принципа – практического ознакомления с разными видами производства путем обследования реально существующего предприятия, – твердо связанным с местными хозяйственными условиями.

29. Как следствие отсюда вытекает необходимость ознакомления с местными советскими органами, особенно хозяйственными, регулирующими производственную деятельность данного города, села или района.

30. Ознакомление с формами и условиями обмена на основе обследования: а) кооперация, начиная с низовой ячейки, б) государственной торговли, в) частной торговли, г) транспорта. Отдельные единицы этого раздела, как и п. 29, отбираются в связи с выяснением условий развития обследованных производственных единиц.

31. Ознакомление с ролью и деятельностью партийных организаций, Комсомола и детдвижений.

32. Ознакомление с профорганизациями.

33. О связи с разработкой перечисленных выше постоянных очередных вопросов должна вестись разработка ряда общих, но тесно связанных с местным материалом, проблемы, а именно:

34. Новая экономическая политика, ее задачи и перспективы в различных отраслях народного хозяйства, ее отражение на местной хозяйственной жизни.

35. Основа аграрной политики. Кооперация и др.

36. Состояние отдельных отраслей народного хозяйства всего Союза, Украины и местного края. Эта тема разворачивается с разной глубиной в зависимости от форм переподготовки и хода работ по выше указанным пунктам.

37. Плановое хозяйство. Очередные задачи хозяйственного строительства Украины и СССР.

38. Районирование УССР и СССР. Электрификация в связи с особенностями и ростом хозяйства местного края.

39. Роль школы в хозяйственном развитии края.

40. История советской власти (по материалам с'ездов советов как местного, так и всесо-

юзного масштаба). Конституція ССРСР.

41. Історія РКП і КП(б)У. Ленінізм.

42. Історія народного господарства і класової боротьби в Росії і на Україні, починаючи з середини ХІХ століття (з різною глибиною залежності від форм перепідготовки).

43. Імперіалізм (в зв'язі з темою «СРСР» для належного розуміння не тільки всієї господарської кон'юнктури, але і окремих явищ нашої господарської і політичної життя).

44. Національний питання.

45. Міжнародне робоче руху нашого часу. Комінтерн і Профінтерн (в розвитку і поясненні всього передшляхуєчого матеріалу).

46. Основи марксизму.

47. Основи політeкономії.

48. Все перераховане представляє собою програму окремих курсів і намечає як перерахунок необхідних розділів робіт, так деяким чином і порядок її. Не конкретна життя береться як ілюстрація до теорії, а на-

оборот, вчитель звертається до теорії, побудований до цього питаннями, які йому ставити вивчаєма їм життя.

49. Різниця місцевих господарських умов може визначити до якого з перерахованих загальних питань підійти в першу чергу в даному етапі роботи.

50. На курсах і, взагалі, короткотривалих заходах по перепідготовці слід: а) зосередитися на методах вивчення виробництва, дослідження установи, встановивши певний напрям цього вивчення, б) дати орієнтуючий матеріал стосовно господарства даної країни, в) дати орієнтовку і приклади підходів до подальшої проработки окремих перерахованих питань, г) вказання стосовно використання матеріалу в детуєреженні.

(Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 166, оп. 4, спр. 958. – Арк. 19–22)